

ΕΘΝΙΚΟ ΣΥΣΤΗΜΑ ΠΡΟΣΤΑΤΕΥΟΜΕΝΩΝ ΠΕΡΙΟΧΩΝ

Θέσεις της Ελληνικής Οικολογικής Εταιρείας

Τα προβλήματα που αφορούν το Εθνικό Σύστημα Προστατευόμενων Περιοχών είναι εν πολλοίς γνωστά και έχουν αποτυπωθεί και γραπτώς κατ' επανάληψη. Η χώρα οφείλει να ανταποκριθεί στις υποχρεώσεις της. Χρειάζεται επείγοντως να παρθούν αποφάσεις που θα παρέχουν εγγύα ότι θα μπορέσουν να τα αντιμετωπίσουν και ταχεία εφαρμογή τους. Εν συντομία, τα μεγάλα θέματα έχουν ως εξής:

1. Υπάρχει αβεβαιότητα ως προς το μέλλον των Φορέων Διαχείρισης (ΦΔ) και γενικότερα τη διακυβέρνηση των προστατευόμενων περιοχών του δικτύου Natura 2000 της χώρας μας.
2. Η φύλαξη των προστατευόμενων περιοχών αλλά και των γενετικών πόρων είναι ιδιαίτερα προβληματική.
3. Η διαχείριση των προστατευόμενων περιοχών έχει ακόμα υποτυπώδη χαρακτήρα, ενώ συχνά απουσιάζει και το θεσμικό πλαίσιο προστασίας τους.
4. Πολύ μεγάλο τμήμα του δικτύου Natura 2000 στη χώρα μας παραμένει χωρίς υπεύθυνο σχήμα διαχείρισης.

Υπάρχουν πολλά άλλα θέματα που χρειάζονται προσοχή, αλλά κρίνουμε πως τα παραπάνω αποτελούν τον κεντρικό πυρήνα.

Το 2011, μετά από υπουργική ανάθεση, η Επιτροπή 'Φύση 2000' προέβη σε αξιολόγηση του θεσμού των Φορέων Διαχείρισης Προστατευόμενων Περιοχών, εντόπισε προβλήματα και δυσλειτουργίες και έκανε προτάσεις για τη βελτίωση της λειτουργικότητας του συστήματος, την αύξηση της διαχειριστικής του αποτελεσματικότητας και την εξοικονόμηση πόρων. Τα πορίσματά της ποτέ δεν αξιοποιήθηκαν. Αντίθετα, επήλθε νομοθετική μείωση του αριθμού των ΦΔ σε 15, η οποία μέχρι τώρα δεν εφαρμόστηκε.

Προτείνουμε τα ακόλουθα:

1. Άμεση αποσαφήνιση της κατάστασης

Χρειάζεται να αποσαφηνιστεί πολύ σύντομα και με επίσημο τρόπο το μέλλον των προστατευόμενων περιοχών της χώρας και η κατάσταση σε σχέση με τους ΦΔ.

1.1. Πόσοι και πού

- Θεωρούμε σκόπιμο να υφίστανται ΦΔ τουλάχιστον για τα Εθνικά Πάρκα (όπως προβλέπει ο νόμος) και όπου αλλού κριθεί αναγκαίο (βλ. 4).
- Θεωρούμε ότι θα πρέπει να επανεξεταστεί το άρθρο 8 του Ν. 4109 (ΦΕΚ Α' 16/23-01-2013) περί καταργήσεων και συγχωνεύσεων των ΦΔ όπως και να ζητηθούν τεκμηριωμένες προτάσεις από τους υφιστάμενους ΦΔ για το ποιες άλλες περιοχές Natura 2000 θα μπορούσαν να συμπεριλάβουν στην περιοχή ευθύνη τους.
- Μέχρι να ληφθούν αποφάσεις και να δρομολογηθούν εξελίξεις, οι υφιστάμενοι ΦΔ θα πρέπει να συνεχίσουν ως έχουν τη λειτουργία τους.

- Οι οριστικές αποφάσεις θα πρέπει να ληφθούν και να εφαρμοστούν μέσα σε σύντομο χρονικό διάστημα, όχι μεγαλύτερο του ενός έτους.
- Σημειώνουμε ότι οι όποιες αλλαγές δεν θα πρέπει να αποτελούν αυθαίρετες επιλογές, αλλά να έχουν επιστημονική τεκμηρίωση και να ανταποκρίνονται σε σαφή κριτήρια.

1.2. Χρηματοδότηση

- Θα πρέπει να εγγράφεται μικρό ποσό, αντίστοιχο προς τα λειτουργικά έξοδα των ΦΔ, στις τακτικές πιστώσεις.
- Πρέπει να εφαρμοστεί ο σχετικός νόμος που προβλέπει την αναδρομολόγηση πόρων που απορρέουν από το καθεστώς προστασίας υπέρ των ΦΔ.
- Πέραν της Ευρωπαϊκής χρηματοδότησης, το Πράσινο Ταμείο θα πρέπει να συνεχίσει να αποτελεί βασικό χρηματοδότη των δράσεων διατήρησης της φύσης.
- Θα πρέπει να διευκολυνθούν οι ΦΔ στην εξεύρεση πόρων από επιχειρηματικές δραστηριότητες, συμβατές με την αποστολή τους.

1.3. Στελέχωση

Υπάρχουν θεσμοθετημένες τέσσερις οργανικές θέσεις ανά ΦΔ. Οι θέσεις αυτές θα πρέπει να προκηρυχτούν. Είναι σκόπιμο να αντιστοιχούν (εκτός από ενδεχόμενες ειδικές περιπτώσεις) σε θέσεις:

- συντονιστή
- επιστημονικού υπεύθυνου
- οικονομικού υπεύθυνου
- υπεύθυνου επικοινωνίας

Η πλήρωση των θέσεων αυτών θα πρέπει να γίνεται με ανοιχτές προσκλήσεις, διαφάνεια και επιστημονικά κριτήρια, χωρίς μοριοδοτήσεις που να δημιουργούν τετελεσμένα ή να αφαιρούν τη δυνατότητα άξιων και καλά καταρτισμένων επιστημόνων να προσφέρουν υπηρεσίες στη διατήρηση του φυσικού περιβάλλοντος. Προς την κατεύθυνση αυτή, θα πρέπει να αξιολογηθεί το έργο που έχει παραχθεί μέχρι σήμερα από το υπάρχον ανθρώπινο δυναμικό των ΦΔ και τα προσόντα που το τελευταίο διαθέτει. Η αξιολόγηση προτείνεται να γίνει από ειδική επιστημονική επιτροπή, στην οποία να συμμετέχουν επιστήμονες με τεκμηριωμένο έργο στα πεδία διατήρησης του φυσικού περιβάλλοντος και διαχείρισης προστατευόμενων περιοχών. Σε αυτή την επιτροπή θα μπορούσαν να συμμετέχουν υπηρεσιακοί υπάλληλοι από αρμόδιες Διευθύνσεις του Υπουργείου Περιβάλλοντος και Ενέργειας, πρόεδροι και μέλη των Επιτροπών 'Φύση 2000' παρελθόντος και παρόντος, όπως και πρόεδροι και μέλη των ΔΣ των ΦΔ παρελθόντος και παρόντος που πληρούν το παραπάνω βασικό κριτήριο ('επιστήμονες με τεκμηριωμένο έργο').

2. Φύλαξη

Η φύλαξη αποτελεί εξασφάλιση των προϋποθέσεων όχι μόνο για προστασία αλλά και για ανάπτυξη μιας περιοχής, πολύ περισσότερο σήμερα, μετά την ενεργοποίηση του πρωτοκόλλου της Ναγκόγια που προβλέπει ισότιμο διαμοιρασμό των ωφελειών από την αξιοποίηση των γενετικών πόρων. Οι μέχρι

σήμερα εργαζόμενοι στους ΦΔ ως φύλακες δεν έχουν θεσμικά τη δυνατότητα να επιβάλουν το νόμο. Ασκούν μόνον εποπτεία. Αλλά χωρίς διαδικασία αυτόφωρου, δεν υπάρχει ουσιαστική φύλαξη.

- Στο πλαίσιο αποτελεσματικής φύλαξης πρέπει να γίνουν συντονισμένες ενέργειες ώστε να αποσαφηνιστούν και θεσμικά να οριοθετηθούν οι διακριτοί ρόλοι όλων των εμπλεκόμενων. Σημειώνεται ότι η πολυδιάσπαση του αντικειμένου σε πολλές υπηρεσίες δημιουργεί σοβαρά προβλήματα. Χρειάζεται να διερευνηθεί η δυνατότητα ίδρυσης ειδικού σώματος 'Φυλάκων Γενετικών Πόρων και Προστατευόμενων Περιοχών' και να εξεταστούν συναφείς αλλαγές στα ισχύοντα για Δασική Υπηρεσία, Ομοσπονδιακή Θηροφυλακή, Σώματα Ασφαλείας, Ειδική Υπηρεσία Επιθεωρητών Περιβάλλοντος, Κλιμάκια Ελέγχου Ποιότητας Περιβάλλοντος, κ.α.
- Επισημαίνεται ακόμη ότι σωστή φύλαξη προϋποθέτει υιοθέτηση ευέλικτου ωραρίου και δυνατότητα αυτόφωρου παράνομων δραστηριοτήτων σε 24ωρη βάση.

3. Διαχείριση και θεσμικό πλαίσιο

Η διαχείριση προϋποθέτει (α) στόχους, (β) ιεράρχηση των αναγκαιοτήτων ώστε να αναδειχθούν οι προτεραιότητες, (γ) υιοθέτηση και υλοποίηση κατάλληλων μέτρων και περαιτέρω αξιολόγηση της αποτελεσματικότητάς τους και (δ) δράσεις παρακολούθησης ώστε να γίνεται γνωστή η αρχική κατάσταση όπως και αυτή μετά την εφαρμογή μέτρων.

- Στις Ειδικές Ζώνες Διατήρησης και τις Ζώνες Ειδικής Προστασίας του δικτύου Natura 2000 εκτός αρμοδιότητας ΦΔ, δεν έχουν υπάρξει μέχρι στιγμής ούτε μέτρα, ούτε προτεραιότητες, ούτε καν στόχοι.
- Συνεχίζουν να απουσιάζουν εγκεκριμένα σχέδια διαχείρισης για τις προστατευόμενες περιοχές με ΦΔ.
- Είναι σκόπιμο να διαμορφωθούν νέες ρεαλιστικές διαδικασίες και προδιαγραφές τόσο για τα σχέδια διαχείρισης (ΣΔ) όσο και για τις Ειδικές Περιβαλλοντικές Μελέτες (ΕΠΜ).
- Με την εμπειρία που έχουν αποκτήσει και με κατάλληλο στελεχιακό δυναμικό, οι ΦΔ θα μπορούσαν να αναλάβουν οι ίδιοι τη σύνταξη/τροποποίηση ΣΔ και ΕΠΜ για τις περιοχές ευθύνης τους.
- Συνεχίζουν να υπάρχουν περιοχές χωρίς θεσμικό πλαίσιο, άλλες με παλιό και αναποτελεσματικό, ενώ προβληματική είναι η κατάσταση για την πλειονότητα των περιοχών που χαρακτηρίστηκαν με Κοινή Υπουργική Απόφαση.
- Θα πρέπει να δοθεί προτεραιότητα στη θεσμική θωράκιση των προστατευόμενων περιοχών. Είναι απαραίτητη η επίσπευση των διαδικασιών για την έκδοση Προεδρικών Διαταγμάτων χαρακτηρισμού τους.
- Η ηγεσία του Υπουργείου Περιβάλλοντος θα πρέπει να διαφυλάσσει το κύρος των ΦΔ στηρίζοντάς τους με κάθε τρόπο ώστε να ασκήσουν αποτελεσματικά το ρόλο που τους έχει ανατεθεί.

4. Απουσία σχήματος διαχείρισης για την πλειονότητα των προστατευόμενων περιοχών του Δικτύου Natura 2000

- Θα πρέπει να βρεθεί άμεσα λύση για τις περιοχές του Δικτύου Natura 2000 εκτός ΦΔ.
- Δεν προτείνουμε ίδρυση νέων ΦΔ για αυτές τις περιοχές, εκτός από ενδεχόμενες πολύ ειδικές περιπτώσεις παντελούς απουσίας ΦΔ σε μεγάλη γεωγραφική/διοικητική περιοχή (π.χ. Βόρειο Αιγαίο). Προτείνουμε υπαγωγή όσο το δυνατόν περισσότερων από αυτές τις περιοχές στην αρμοδιότητα υπάρχοντων ΦΔ με βάση τη γεωγραφική ή θεματική τους συνάφεια με αυτούς (βλ. και 1.1).
- Όλες οι περιοχές που δεν θα ενταχθούν σε ΦΔ θα μπορούσαν να υπαχθούν σε ειδική υπηρεσία της κεντρικής ή αποκεντρωμένης διοίκησης.
- Μόνον αφού αντιμετωπιζόταν με ένα τέτοιο συνολικό τρόπο το πρόβλημα, θα μπορούσαν να εξεταστούν, σε μεταγενέστερη φάση και κατά περίπτωση, δυνατότητες ανάθεσης της αρμοδιότητας διαχείρισης σε άλλους φορείς, σύμφωνα με τις προβλέψεις του νόμου.
- Σε οποιαδήποτε περίπτωση, θα πρέπει να υπάρχει σοβαρή εποπτεία από την αρμόδια υπηρεσία του Υπουργείου.

Θα θέλαμε να επισημάνουμε ότι δεν έχουν νόημα διάλογοι που καταπιάνονται και καταλήγουν στα ίδια με τους προηγούμενους και ότι είναι βλαπτικές οι συζητήσεις από μηδενική βάση. Δεν μπορεί η διαχείριση της φύσης να αποτελεί ένα αέναο πείραμα στη χώρα μας. Μετά από 15 χρόνια εφαρμογής του θεσμού των φορέων διαχείρισης προστατευόμενων περιοχών, αυτό που χρειάζεται είναι η βελτίωσή του ώστε να μειωθούν και να αμβλυνθούν οι δυσλειτουργίες που έχουν εντοπιστεί. Κατά συνέπεια, δεν έχουν νόημα απόπειρες επιστροφής σε λύσεις του παρελθόντος που είχαν αποδειχθεί αναποτελεσματικές όπως και τυχόν νεόκοπες ιδέες που προετοιμάζουν για καινούρια διαχειριστικά πειράματα.

Θα θέλαμε ακόμη να επισημάνουμε ότι, μετά από αυτά τα χρόνια παρουσίας και λειτουργίας τους, πολλοί ΦΔ έχουν αποδείξει ότι είναι αξιόπιστοι διαχειριστές και συνομιλητές, έχουν αρχίσει να εδραιώνονται στην κοινωνία και να γίνονται και αυτοί σημαντικοί 'παίκτες' (stakeholders). Είναι τραγικό για τις προστατευόμενες περιοχές της χώρας μας να επιχειρηθεί η αποδόμηση των ΦΔ. Αυτό δεν θα ήταν μια απλή διαχειριστική αλλαγή. Θα ισοδυναμούσε στην πράξη με κίνηση εχθρική απέναντι στην προστασία του φυσικού περιβάλλοντος και της βιοποικιλότητας.

Συμπερασματικά, η επιστημονική κοινότητα που ασχολείται με θέματα οικολογίας και διατήρησης του φυσικού περιβάλλοντος μπορεί και θέλει να συμβάλει στις προσπάθειες ανεύρεσης και εφαρμογής ενδεδειγμένων λύσεων για τη διαφύλαξη της φυσικής κληρονομιάς και του βιολογικού πλούτου της χώρας μας. Σε αυτό το πλαίσιο, υποστηρίζουμε πως η βάση του διαλόγου πρέπει να είναι οι ΦΔ και είμαστε στη διάθεση της Πολιτείας για περισσότερο αναλυτικές προτάσεις αντιμετώπισης των όποιων αδυναμιών στη λειτουργία τους. Θα βρεθούμε όμως αντίθετοι σε επιλογές χωρίς επιστημονική τεκμηρίωση που ενέχουν τον κίνδυνο υποβάθμισης του φυσικού περιβάλλοντος της χώρας μας και μείωσης των παροχών του ως φυσικό κεφάλαιο.